

PROJEKAT MENTALNOG ZDRAVLJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Prijedlog aktivnosti AKAZ-a za ostvarenje projektnog cilja C: ostvarenje kvalitetne zaštite mentalnog zdravlja u zajednici kroz podizanje nivoa svijesti o ulozi i značaju centara za mentalno zdravlje u okviru doma zdravlja i unapređenje saradnje između centara za mentalno zdravlje sa službama u domu zdravlja i organizacijama u okruženju

1. Uvod

Projekat mentalnog zdravlja u BiH predstavlja rezultat kontinuiranog opredjeljenja resornih entitetskih ministarstava zdravstva za nastavkom reforme sektora mentalnog zdravlja u Bosni i Hercegovini. Krajnji cilj projekta je unaprijeđeno mentalno zdravlje sveukupne populacije, kao i sposobnosti kreatora politika i odgovornih institucija u postizanju europskih standarda u zaštiti mentalnog zdravlja u Bosni i Hercegovini.

Projekat će se implementirati na čitavom području Bosne i Hercegovine, odnosno djelovati u svim zajednicama u kojima postoje Centri za mentalno zdravlje, kroz tri faze u trajanju od po tri godine. Prva faza obuhvata vremenski raspon od 2010 – 2013. godine. Ukupna procjenjena vrijednost projekta je 4,6 miliona KM, uključujući troškove aktivnosti i troškove usluga projektnog tima i projektnih biroa. Trogodišnja vrijednost dijela prve faze Projekta koji će se za izvedbu povjeriti agencijama za akreditaciju iznosi 260.000 KM.

Ovaj dokument odnosi se na provedbu Projekta u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Specifični ciljevi projekta su:

- A. Poboljšan administrativni i zakonodavni okvir koji omogućava efikasno djelovanje i procese u oblasti zaštite mentalnog zdravlja u oba BiH entiteta.
- B. Ljudski resursi osposobljeni za pružanje kvalitetnijih usluga u zaštiti mentalnog zdravlja.
- C. Ostvarenje kvalitetne zaštite mentalnog zdravlja u zajednici je podržano kao jedan od prioriteta reforme od strane upravljačkih struktura Domova zdravlja.
- D. Ojačani kapaciteti za borbu protiv stigmatizacije i diskriminacije vezanih za mentalne poremećaje.

U okviru ovog projekta i specifičnog cilja C, očekivani rezultat komponente C1 je *poboljšano razumijevanje rukovodilaca Domova zdravlja i Centara za socijalni rad o značaju i ulozi Centara za mentalno zdravlje u sistemu organizacije Domova zdravlja.*

Specifični projektni zadatak obje agencije za akreditaciju je edukacija, odnosno *...senzibilizacija upravljačkih struktura o značaju mentalnog zdravlja za cjelokupno zdravlje, ulogama i značaju službi za mentalno zdravlje unutar sistema zdravstvene zaštite, te upravljačkim i liderskim vještinama, kako bi se kreirali neophodni preduslovi za efikasnije funkcioniranje Centara za mentalno zdravlje unutar nivoa primarne*

---

zdravstvene zaštite, te bolja saradnjai sa sekundarnim nivoom zdravstvene zaštite i sektorom socijalne zaštite. U krajnjoj liniji, finansijer ovog projekta želi postići održivost kvaliteta struktura i funkcija mentalnog zdravlja u BiH kroz ispunjavanje akreditacijskih standarda kojima se, pored ostalog, traži liderstvo menadžera u službama zaštite mentalnog zdravlja kao nužna pretpostavka za uspjeh ovih napora.

Prema zahtjevima, Projektni prijedlog u daljnjem tekstu sadrži:

- specifične projektne ciljeve;
- prijedlog metodološkog pristupa;
- projektne aktivnosti i plan njihovog provođenja;
- ciljnu populaciju, direktne i indirektno korisnike;
- projektne indikatore;
- metodologiju za monitoring i evaluaciju;
- rizike i potencijale u implementaciji; i
- procjenu troškova za definirane aktivnosti.

2. Specifični projektne ciljevi

Projektni zadatak - *Ostvarenje kvalitetne zaštite mentalnog zdravlja u zajednici je podržano kao jedan od prioriteta reforme od strane upravljačkih struktura Doma zdravlja je već definisao specifične ciljeve unutar projektnog cilja C:*

C.1 Poboljšano razumijevanje rukovodilaca Doma zdravlja i Centara za socijalni rad o značaju i ulozi Centara za mentalno zdravlje u sistemu organizacije Doma zdravlja.

C.2 Uspostavljena bolja saradnja Centara za mentalno zdravlje sa drugim službama u okviru Doma zdravlja, drugim relevantnim sektorima i lokalnom zajednicom.

Ovi specifični ciljevi su dobra polazna osnova za definiranje metodologije i narednih projektnih aktivnosti.

---

3. Prijedlog metodološkog pristupa

3.1 Revizija akreditacijskih standarda

Za razliku od RS, u Federaciji nisu razvijeni specifični akreditacijski standardi za Centre za mentalno zdravlje radi fokusirane akreditacije. Oni, zapravo, postoje, ali u okviru akreditacijskih standarda za dom zdravlja. Zadatak koji sebi daje Konsultant je da izvrši reviziju ovih standarda, na sličan način kako je to učinjeno u RS. Na taj će se način stvoriti pretpostavke za akreditaciju CMZ u narednim fazama Projekta. Konsultant će naručiocu posla uputiti izvještaj o revidiranim standardima i standarde u elektronskoj formi.

3.2 Anketiranje

Radi ostvarenja specifičnih projektnih ciljeva Konsultant će dizajnirati anketni upitnik kojim će se obuhvatiti svi neophodni detalji po sljedećim poglavljima:

- I. Organizacija, rukovođenje i funkcije matičnog doma zdravlja (DZ)
- II. Organizacija, rukovođenje i funkcije pripadajućih centara za mentalno zdravlje (CMZ)
- III. Organizacija, rukovođenje i funkcije centara za socijalni rad (CSR)
- IV. Organizacija, rukovođenje i funkcije sekundarnog nivoa u zaštiti mentalnog zdravlja
- V. Ocjena saradnje između službi DZ i CMZ i glavne prepreke u ostvarenju bolje saradnje
- VI. Ocjena saradnje između DZ i CSR i glavne prepreke u ostvarenju bolje saradnje
- VII. Ocjena saradnje između CMZ i CSR i glavne prepreke u ostvarenju bolje saradnje
- VIII. Ocjena saradnje između DZ, CMZ, CSR i bolničkog sektora i glavne prepreke u ostvarenju bolje saradnje
- IX. Ocjena saradnje DZ, CMZ i CSR sa porodičnom medicinom i glavne prepreke u ostvarenju bolje saradnje
- X. Ocjena saradnje DZ, CMZ i CSR sa nevladinim organizacijama i glavne prepreke u ostvarenju bolje saradnje
- XI. Ocjena saradnje DZ, CMZ i CSR sa korisničkim udruženjima i glavne prepreke u ostvarenju bolje saradnje
- XII. Ocjena saradnje DZ, CMZ i CSR sa obrazovnim sektorom i glavne prepreke u ostvarenju bolje saradnje
- XIII. Ocjena saradnje DZ, CMZ i CSR sa policijom i glavne prepreke u ostvarenju bolje saradnje
- XIV. Specifična pitanja za ocjenu poznavanja uloge i značaja CMZ od strane svih gore nabrojanih grupa ispitanika i prijedlozi za ostvarenje bolje saradnje.

Dobiveni odgovori unijet će se u posebno kreiranu bazu podataka radi ocjene ukrštenih relacija između različitih aktera u domeni mentalnog zdravlja. Analizirani podaci omogućit će mapiranje značaja, obima i učestalosti horizontalnih i vertikalnih protoka podataka između različitih sudionika u oblasti mentalnog zdravlja, što može predstavljati solidnu osnovicu za dizajn specifičnog informacijskog sistema mentalnog zdravlja. Kada se tome pridodaju i odgovarajući klinički i javno-zdravstveni indikatori, stvorit će se u

---

budućnosti dobri preduvjeti za monitoring i evaluaciju aktivnosti u oblasti mentalnog zdravlja na lokalnom, kantonalnom i centralnom nivou.

Ono što je još bitno jest da će analiza dobivenih odgovora ukazati na glavne uzroke loše (ili dobre) komunikacije i saradnje između različitih aktera i otkriti nivo svjesnosti o ulogama i značaju CMZ kao stožerne strukture pri DZ u unapređenju mentalnog zdravlja u populaciji.

Analizom rezultata prikupit će se i dobre sugestije za unapređenje komunikacija, informiranja i saradnje između različitih sudionika u zdravstvenom i vanzdravstvenom sektoru.

Analiza i zaključci istraživanja ponudit će također veliki broj teorijskih i praktičnih ideja za odgovarajuću edukaciju i obuku menadžera i profesionalnog osoblja.

Izvještaj ovog istraživanja treba da obuhvati sve gore pobrojane stavke.

3.3 Edukacijski i trening moduli

Za teme edukacijskih i trening modula kao osnova poslužiti će prijedlog naručioca posla, rezultati anketiranja i sugestije profesionalaca i potencijalnih predavača iz oblasti mentalnog zdravlja. Konsultant se obavezuje da jedna od tema budu revidirani akreditacijski standardi za CMZ koji će biti osnovom za razvoj institucionalnih akcionih planova u razmjeni informacija, komunikacija i saradnje i za mjerenje realizacije planiranih aktivnosti u tom segmentu. Institucionalni akcioni planovi kao konkretni zadaci od strane Konsultanta i nivo ispunjenosti tih planova evaluirat će se u okviru tekućih seminara.

Najmanje 6 zaokruženih tematskih cjelina (modula) isporučiti će se kroz dvodnevne seminare (ukupno 3 seminara) koji će se opetovati u 5 kantona, odnosno gradova: Sarajevo, Mostar, Tuzla, Zenica i Bihać, što čini sveukupno 15 seminara. Na taj način planira se obuhvatiti sve postojeće CMZ pri DZ, saradničke socijalne službe i gravitirajuće bolnice. Nakon serije od 5 kantonalnih seminara i 30-35 predavanja, uraditi će se evaluacija edukacije i obuke i nakon šest mjeseci ponoviti isto istraživanje koje se odnosi na ocjenu nivoa svjesnosti aktera o ulozi i značaju CMZ i ocjenu njihove međusobne komunikacije, informiranja i saradnje.

Od istaknutih predavača iz oblasti mentalnog zdravlja tražiti će se ne samo prezentacije već i tekstualni dio predavanja i vježbi koji će poslužiti kao osnova za izradu odgovarajućeg priručnika.

Osim izvještaja naručiocu posla, rezultat ovog segmenta Projekta bit će edukacijski moduli s pratećom dokumentacijom, evaluacija provedene edukacije (treninga) te komparativna analiza dva istraživanja s odgovarajućim preporukama za unapređenje mentalnog zdravlja u zajednici.

4. Projektne aktivnosti i plan rada

Za ispunjenje projektnih ciljeva, odnosno ostvarenja predložene metodologije, potreban je niz aktivnosti u određenim vremenskim intervalima:

Faza 1

Broj	Aktivnost	Predviđeni rok za završetak aktivnosti	Izvršitelj aktivnosti
1	Angažman Konsultanta, dizajn anketnog upitnika i protokola istraživanja	Januar 2011.	AKAZ
2	Anketiranje (start: Januar)	Mart 2011.	AKAZ
3	Prva faza istraživanja (prikupljanje popunjenih anketnih upitnika, prva sumarna ocjena)	Mart 2011.	AKAZ
4	Priprema seminara 1 (2-3 modula): izbor tema, dnevni red, angažman predavača, prateći materijali	Mart 2011.	AKAZ, predavači
5	Izrada baze podataka za unos odgovora dobivenih anketiranjem	Mart 2011.	IT specijalist
6	Revizija akreditacijskih standarda za CMZ	Mart 2011.	AKAZ
7	Unos podataka, analiza rezultata i priprema izvještaja o rezultatima prvog istraživanja o ulozi i značaju CMZ i saradnji aktera u oblasti mentalnog zdravlja	April 2011.	AKAZ, IT specijalist
8	Održavanje <i>Seminara 1</i> (prva 2-3 modula) u dva kantona i evaluacija obuke. <i>Zadatak</i> : akcioni plan za realizaciju saradnje na temelju standarda	April 2011.	Odabrani predavači, AKAZ
9	Priprema <i>Seminara 2</i> (2 modula): dnevni red, angažman predavača, prateći materijali	Maj 2011.	AKAZ, predavači
10	Izvještaj o provedenom prvom istraživanju	Maj 2011.	AKAZ, IT specijalist
11	Održavanje <i>Seminara 1</i> u tri kantona i evaluacija obuke. <i>Zadatak</i> : akcioni plan za realizaciju saradnje na temelju standarda	Juni 2011.	Odabrani predavači, AKAZ
12	Prvi šestomjesečni izvještaj o provedenim aktivnostima	Juni 2011.	AKAZ
13	Održavanje <i>Seminara 2</i> u dva kantona i evaluacija obuke. Analiza ispunjenosti akcionih planova vezano za zahtjeve o saradnji iz akreditacijskih standarda za DZ/CMZ	Novembar 2011.	Odabrani predavači, AKAZ

Broj	Aktivnost	Predviđeni rok za završetak aktivnosti	Izvršitelj aktivnosti
14	Održavanje <i>Seminara 2</i> u tri kantona i evaluacija obuke. Analiza ispunjenosti akcionih planova vezano za zahtjeve o saradnji iz akreditacijskih standarda za DZ/CMZ	Decembar 2011.	Odabrani predavači, AKAZ
15	Priprema <i>Seminara 3</i> (2 modula): dnevni red, angažman predavača, prateći materijali	Januar 2012.	AKAZ, predavači
16	Drugi Šestomjesečni izvještaj o provedenim aktivnostima	Januar 2012.	AKAZ
17	Održavanje <i>Seminara 3</i> u dva kantona i evaluacija obuke.	Maj 2012.	AKAZ, predavači
18	Održavanje <i>Seminara 3</i> u tri kantona i evaluacija obuke.	Juni 2012.	AKAZ, predavači
19	Treći šestomjesečni izvještaj o provedenim aktivnostima	Juli 2012.	AKAZ
20	Drugo anketiranje (start: septembar 2012.)	Oktobar 2012.	AKAZ
21	Unos podataka, analiza rezultata i priprema izvještaja o rezultatima drugog istraživanja o ulozi i značaju CMZ-a i saradnji aktera u oblasti mentalnog zdravlja. Komparativna analiza dva istraživanja.	Decembar 2012.	AKAZ, IT specijalist
22	Izvještaj o provedenom drugom istraživanju sa zaključcima sveukupnog istraživanja	Januar 2013.	AKAZ, IT specijalist
23	Četvrti šestomjesečni izvještaj o provedenim aktivnostima	Januar 2013.	AKAZ
24	Priprema finalnog izvještaja	April 2013.	AKAZ

---

5. Indikatori za praćenje uspješnosti projekta / projektni indikatori

Definisani su slijedeći indikatori za praćenje uspješnosti projekta tokom implementacije:

- Pripremljen anketni upitnik i protokol istraživanja u planiranom vremenskom periodu
- Izvršeno prvo istraživanje i finaliziran odgovarajući izvještaj u planiranom vremenskom periodu
- Broj održanih seminara u odnosu na planirani broj
- Broj učesnika seminara u odnosu na planirani broj
- Procenat učesnika seminara koji su bili zadovoljni organizacijom i stručnim dijelom seminara (ciljna vrijednost 70%)
- Procenat CMZ koji su uradili akcione planove o saradnji s drugim organizacijskim jedinicama unutar DZ i sa organizacijama u okruženju navedene u akreditacijskim standardima za CMZ (ciljna vrijednost 80%)
- Procenat CMZ koji su ispunili zacrtane akcione planove i ostvarili planiranu saradnju (ciljna vrijednost 60%)
- Izvršeno drugo istraživanje i finaliziran odgovarajući izvještaj u planiranom vremenskom periodu
- Povećanje razumijevanja kod ispitanika o značaju i ulozi CMZ unutar DZ i o potrebi saradnje sa centrima za socijalni rad (ciljna vrijednost 20%)

---

6. Ciljna populacija, direktni i indirektni korisnici

Projektne aktivnosti vezane za cilj C obuhvatit će Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno sve općine u kojima postoje centri za mentalno zdravlje (između 25 – 31 centar, budući da su se neki ugasili a neki su u fazi formiranja; tačna brojka dobit će se početkom implementacije Projekta).

Korisnici Projekta su direktori i menadžeri domova zdravlja, centara za socijalni rad, rukovodioci centara za mentalno zdravlje i drugih organizacija koje se bave mentalnim zdravljem u zajednici i to na svim nivoima zdravstvene zaštite. Korisnici su i zdravstveni i drugi profesionalci koji rade u tim organizacijama.

Krajnji korisnici Projekta su korisnici usluga zaštite mentalnog zdravlja, osobe sa mentalnim poremećajima ili oboljelijima i njihove porodice.

7. Metodologija za monitoring i evaluaciju

Monitoring i evaluacija provodit će se kroz sve faze Projekta i bazirat će se na ispunjenju operativnih ciljeva u definiranom vremenu i sa jasno definiranim i dodijeljenim zadacima i zaduženjima. Ostvarenje specifičnih projektnih ciljeva (C1 i C2) pratit će se prema naprijed definiranim indikatorima uspješnosti Projekta.

Osim toga, naručilac posla definirao je vlastite indikatore ostvarenja projektnih ciljeva, npr. *30% centara za mentalno zdravlje uvelo radno vrijeme i u popodnevnoj smjeni; menadžeri svih domova zdravlja u zajednicama u kojima postoje CMZ prošli obuku o značaju mentalnog zdravlja i njihovoj ulozi (C1); u 30% CMZ uvedeni redovni mjesečni sastanci timova Centra i timova porodične medicine u okviru DZ; uspostavljeni protokoli o saradnji između CMZ i CSR; uspostavljeni protokoli o saradnji između svih CMZ i bolnica (C2), itd.*

---

8. Rizici, strategije za eliminaciju rizika i potencijali u implementaciji

Među ključnim rizicima u provedbi projektnih aktivnosti ističu se slijedeća pitanja:

- Potencijalno veliki broj učesnika u Projektu i eventualna prezauzetost učesnika redovnim radnim obavezama mogli bi otežati upravljanje Projektom i koordinaciju aktivnosti.
  - Ovaj rizik može se eliminirati izvođenjem dvodnevnih opetovanih seminara u 5 kantona koji će se dovoljno dugo razmjestiti u vremenu, te dobrom prethodnom pripremom i usaglašavanjem svih učesnika različitih aktera u oblasti mentalnog zdravlja.
  - Tamo gdje to ne bude u potpunosti moguće, Konsultant će obezbijediti *on-line* pristup edukacijskim materijalima s mogućom provjerom stečenih znanja.
  - Konsultant će osigurati koordinaciju i ažurnu administraciju Projekta, a u tome ima dosta iskustva
- Nedostatak entuzijazma i motivacije direktora DZ, CMZ i CSR te drugih menadžera može predstavljati ozbiljan problem, posebno kad je riječ o razvoju akcionih planova za bolju saradnju a na temelju revidiranih akreditacijskih standarda za CMZ.
  - Ovaj rizik može se umanjiti odgovarajućim cirkularnim pismima ministarstva zdravstva o značaju i neophodnosti provedbe ovog projekta te konstruktivnim razgovorima sa zavodima zdravstvenog osiguranja u vezi sa odgovarajućim stimulativnim finansiranjem DZ odnosno CMZ koji budu ispunjavali tražene kriterije i indikatore.

Procijenjeni potencijali vezani za izvedbu Projekta uključuju slijedeće:

- Veliko iskustvo Konsultanta u provođenju edukacije i obuke menadžera i zdravstvenih profesionalaca
- Veliko iskustvo Konsultanta u izvedbi sličnih projekata
- Revidirani akreditacijski standardi za CMZ